

HAZAI TÜKRÖR

A KONGRESSZUS TÜKRÉBEN

A kongresszus tükröt tart elénk. Hazai tükröt. Milyen válaszokat ver vissza fényre és árnyra érzékeny felülete? A kulturális közéletben felmerült kérdésekből, tágabban a közvéleménynek a kulturális tevékenységgel összefüggő nézeteiből emelnek ki párat.

Mi a biztosítéka hazánkban a mi ideológiánk hegemon helyzetének? Tapasztalatom szerint az, hogy a marxista—leninista párt kezdeményezi és bátorítja az alkotó vitákat, a széles körű véleménycseréket, az új kérdések megoldási módjainak keresését. Ezt tette korábban is, már a hatvanas évek elejétől, az oktatási reformok kidolgozására irányuló törekvéseivel. Biztosítéknak tartom továbbá, hogy nem kapkodással, még az egyébként szükségszerűen jelentkező helytelen vagy éretlen nézetek és jelenségek hallatán-láttán sem csapkodással, hanem a nagyon összetett kulturális és ideológiai kérdéskörökben is összefoglalóan, helyenként tanulmányyszerűen alakulnak ki az állásfoglalások, és kerülnek nyilvánosságra. Ez történt az irodalom és a művészetek hivatásáról szólva 1966-ban. Biztosítékot látok abban is, hogy van a marxista—leninista alapon folyó társadalomépítő munkának egy értelemszerű sorrendje. Nagyon megjegyeztem a párt első titkárának a tudománypolitikai irányelvek kidolgozása után mondott szavait: „Munkánknek az ellenforradalmat követően elvégzett gyötrelmes felülvizsgálása után tennivalóink között először a hatalom megszilárdítása, azt követően a mezőgazdaság szocialista átszervezése, majd a gazdasági irányítás mechanizmusának reformja volt a döntő feladat. A munka menetében, különösen ez utóbbit szinte természetesen követi a tudomány problémáinak napirendre kerülése és vizsgálata.” Azt hiszem: a „munka menetének” ebből a sorrendjéből kiolvasható, hogy a következő években alapos vizsgálatra kerülnek a közoktatás és a közművelődés folyamatai. Nagyon hiszem: e kettő szerves egységben. Sőt — egy tágabb felfogásban — lényegében az egész kulturális tevékenység párt- és állami irányításának egy új rendszere, mechanizmusa alakulhat ki. Különösen fontosnak tartom a közművelődés fejlődését, mert ez az egyéniség, a személyiség kibontakozásának is, a szocialista demokrácia erősödésének is, a termelési kultúra emelkedésének is nélkülözhetetlen eszköze. A marxizmus—leninizmus hegemoniájának erősödését, a társadalmi közvélemény rokonszenvének fokozódását, a szocialista közgondolkodás terjedését eredményezi az a felfogás, amelyik — nem engedve teret sem elméletünk dogmaként való kezelésének, sem a revizionista torzítás kísérleteinek — a hibákat, nehézségeket letagadó, vagy megkerülő magatartással szemben továbbra is támogatja a társadalmi valóság feltárására irányuló kutatásokat, vizsgálódásokat, történjenek azok a tudományos megismerés módszereivel, vagy a művészeti megismerés sajátos formáival, mert a megismerés, a felismerés érdekünk.

Nem jellemzi-e valami „engedékenységet” a pártirányítást a kultúra dolgában? Főleg azok vetik fel, akik az adminisztratív eszközök hívei lennének inkább ma is, holott tudniuk kellene, hogy a kulturális életben, különösen a művészeti életben a pártirányítás elsősorban az ideológiai meggyőzés és vita eszközeivel él, és — gondolom — ezen nem változtat. De egyfajta „engedékenysé-

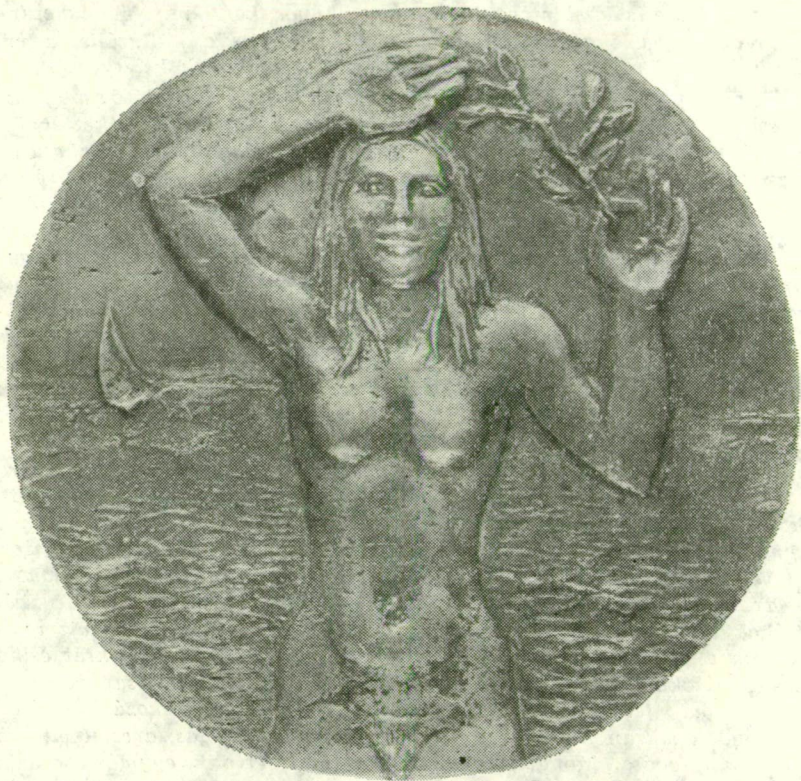
get" mégis érzek. Megítélésem szerint: többet kell tennünk a párttagság kulturális felkészítésében. Az aktív, vitakész szocialista művészeti közvélemény tágabb hatókörű kibontakozásának egyik feltételét látom ebben. A Központi Bizottság és a megyei, városi pártbizottságok kulturális iránymutatásai ellenére alacsony fokú még a kulturális területen tevékenykedő pártszervezetek helyes irányultságú, kulturális közvéleményt befolyásoló szerepe is. Még kisebb hatóerejű a gazdaság műhelyeinek pártszervezetei részéről. Pedig a kultúra és a tömegek összefonásának szálait erősítendő, keresni kell a kultúráteremtő közösségek cselekvőbb és közvetlenebb tényezővé válásának lehetőségeit, mert valóban feszülnek ellentmondások, valóban támadhatnak rések a kultúra összetevői között. A kultúra: az alkotások, értékek felhalmozódása, ezeknek az értékeknek hagyományozódása, közvetítése, elterjesztése az emberek között, és a műveltségnek cselekvési normákban, életformában, emberi magatartásban való kifejeződése. Az összetevőknek egy, a mainál elevebb cirkulálása biztosíthatja a közösségi kultúra meg-megújuló folyamatát. Forradalmunk következményeként hazánk szellemi teljesítményeinek szintje nemcsak önmagunkhoz képest emelkedett példátlanul, hanem sok tekintetben álljuk a nemzetközi összehasonlítások próbáit is, ugyanakkor az ország lakosságának egy jelentős hányada alig tudott túl lépni anyagi-kulturális körülményeinek hagyományos keretein. Nem lehetünk engedékenyek tehát, nem engedhetjük, hogy a tudományos, a kulturális, a művészeti alkotómunka, s a tömegek kulturális igénye között szakadék keletkezzék.

Mi akadályozza a kultúrát teremtő erő hatásosabb kibontakozását? A fő kérdés: az életmód általános változása következtében hogyan tud a dolgozó tömegek és a szellemi alkotók mélyreható kölcsönhatása eleven hatóerővé válni? De milyen jelenségek fékeznek a társadalom széles rétegeit mélyen átható folyamatok kiterjesztését? A kongresszust megelőző időkben, de még az előkészítés idején, sőt némely pártértekezleten is már-már szorongva figyeltem, hogy ha a vitákba a kultúra ügye is beleszövődött, miként fordult mosolyra, vagy inkább ferdült ironikus mosolyra a jelenlevők arca, különösen akkor, ha nagy hatású tömeg-tájékoztató eszközeink kultúráterjesztő funkciója került szóba, vagy művészeti alkotómunkánk képezte a megítélés tárgyát. Nem örültem a már szinte általánossá váló jelenség láttán. Két okból. Mert ha a kulturális élet visszásságaival kell számolni, akkor kellő komolyságot kíván a velük való szembenézés. Nem örültem azért sem, mert éreztem, hogy sikké válik a valóban silányabb kulturális termékek feletti köz-ítélkezés, de e társadalmi magatartás mögött ott sejlett, hogy az emberek jó része hazavonul otthonába, és a képernyő elé telepedve éppen és főleg a kommersz élvezetnek adja át magát. Az ironikus mosolyokba valami ilyen is vegyült. A másik kedvezőtlen jelenségnek vitáink menetét tartottam. Nem jellemzi még eszmecseréinket a gondolkodás tágassága és a gondolkodás fegyelme. Leszűkült sokszor a belátható terep, nincs íve az összetartozó kérdések összeköthető pontjainak. Több a görcs és az indulat fűtötte hevület, mint a gondolat szárnyalása, és a szárnyalás áramerejének konstruktív befogása valós céljaink elérésének mechanizmusába. Ha fel-felszökken a viták hőfoka, nem mindig a teremtés parázsló szikrái csiholódnak ki az összecsapásokból, hanem esetleg egymás fejbeverésének gyorsan pernyévé hamvadó tüzei csapnak fel csupán. Ilyenkor több a salak a tanácskozások után. Kulturális vitáinkból gyakran hiányzik a fegyelmezett gondolkodás, a szellemi erők gazdaságosabb összefogása. Mondandóink sokszor csak érintik egymást, majd hozzászólásaink irányának szöge messze eltéríti gondolatainkat. Nem jut kifejezésre eléggé vitapartnereink emberi méltóságának megbecsülése, holott nem is vezet bennünket személyeskedő rossz szándék. A harmadik kedvezőtlen jelenségcsoport viszont a rosszakaratokból, a sandaságból rakódik össze. Gyakran tapasztaltuk az elmúlt években, hogy a hazánk életét jellemző alkotó fő sodor mellett hogyan áramlik, tekerődik valami furcsa tehetetlenségéből táplálkozó hátmögöttség; valami visszafele tapogatózó, leplezett szándék. Érthetetlenül befonva hínárjával helyenként még a tehetséges, alkotó tevékenységre kész erőket is. Úgy gondolom, hogy a kongresszusi

előkészületek során számos helyen fény derült a csoportérdekekből fakadó olyan tagolódásokra, amelyek eddig fékeztek a szocialista eszmeiségű közszellem megerősödését.

Mit hoz, hozott a kongresszus? (E sorok a tanácskozás előtt 20 nappal íródtak, de megjelenésük már a beszámoló és a vita utáni időkre esik.) Olyan közhangulatot, amelyben az alkotó ember nagyobb megbecsülést kap, amelyben az eddig csak haszonélvezők nem tudnak szégyenkezés nélkül sem a társadalmat tudatosan építők szemébe, sem a tükörbe nézni.

HAVASI ZOLTÁN

TÓTH SÁNDOR: NYÁR